

PER HØJHOLT: AF: SALAMANDEREN

Men detta är arcana, hvarför det är bättre att tåga, häpna, värda och tillbedja än att tala oheligt; d.v.s. naturligt om det.

Emanuel Swedenborg:
Omni Regni Animalis.

Til trods for at han som så mange unge af rimelig familie havde haft sine periodiske kunstnerdrømme var den modne Aage Halls forhold til enhver form for billedmageri præget af høflig tolerance. Han kunne ikke tegne så meget som en flue, men havde intet imod at andre gav sig af med det, men om de ofrede deres eget liv på forehavendet eller fluens var ham det samme. Imod skønlitteratur havde han den generelle indvending, at den i sin ivren for genkendelighed undtog det trivielle, det almindelige, forefaldende liv. Romaners evindeligt talende og rastløst handlende personer forstyrrede hans læsning med deres uro og idelige palaver, han valgte som regel, i modsætning til dem, at gå i seng, hvad der forsynede ham med så lange, langsomme og tvetydige drømme, at hans ubesværede ånd havde rigeligt at mæske sig med. Familiens formue, af Aage Halls bedstefader resolut samlet i et fond med et naturromantisk formål, var grundlagt af driftige proprietærer og teglbrændere, men det var investeringer i cement- og asfaltfabrikker der satte Halls fader i stand til at erhverve de store landområder i vest- og midtjyske hedeegne, hvis grus- og sandforekomster ansporede ham til en lukrativ entreprenørvirksomhed i fyrrenes første år, hvorved formuen på det nærmeste fordobledes. Med faderens død i 1954 ophørte enhver selvstændig virksomhed fra familiens side, en søn, Aages ældre broder, overtog som sagfører administrationen af fondet, hvis årlige afkast rigelig

holdt efterkommerne solvente. Aage Hall, hvis åndsfraværende studier på Polyteknisk Lærestalt afbrødes, da han ved faderes mellemkomst fra 1943 deltog i krigen, fik efter dennes slutning betroet overopsynet med en større plantage sydøst for Silkeborg og her, i nærheden af byen Sejs, neddykket mellem stejle bakker der lå hen i lyng, lod han opføre en bemærkelsesværdig bolig.

Lokale håndværksmestre kan den dag i dag ved licitationer eller kortspil på hedekroen henfalde til omtaler af dette sindsoprivende bygværk. Denne folkelige småsnaks uvilkårlige præteritum imperfektum kan bebyrde tilrejsende med den antagelse, at bygningen ikke mere eksisterer, hvad den imidlertid gør, - det spontane præteritum må formodes at referere til Halls død og ikke til de mure bag hvilke den opsøgte ham. Satte man sig nu for at beskrive genstanden for disse ophavsmænds halvkvædede viser, ville man hver gang nå frem til at bygningen måtte have form nærmest som et lavstammet sekstål, en tyk, henslængt orm, hvis regelmæssige led forbandt en serie lige store værelser, hvis vinduer alle vendte indad mod en åben gård. Dette var for så vidt sandt, som huset havde dette udseende, da håndværkerne hovedrystende forlod det i den tro at det var færdigt.

Næppe var Aage Hall installeret i sin kimære, før han tilkaldte en gammel frontkammerat, Georg Asmussen, som kort efter i Halls faders Opel Kapitan 1939 kom skumplende ind i gården, og sammen underkastede de to, sergenten og oppasseren, bygningen så dybsindige forandringer, at snakken på kroen gjordes grundigt til skamme. Først gjorde de en dyd ud af håndværkernes slyngede tilkørselsvej, hvorefter de spærrede den med en bom, derpå nedtog de gavlen i den ende af huset, som brød med dets cirkelform og indrettede en garage. Den brede indkørsel til gården blev lukket med en mur udvendig og indvendig og mellem disse, behørigt under tag, fik Asmussen og hans få, martialske ejendele et knebent logi. Bygningens grundplan imiterede nu ikke længere et af talrækkens trivielle cifre, men stiliserede en dråbes buttede form, hvori såvel cirklen som kvadratet hjemmevant indskrev sig. Bag garagen lå værkstedet, halvtomt til at begynde med, men efterhånden forsynet med diverse maskiner til træ og metals bearbejdning, derefter køkkenet, opholdsstuen med biblioteket og ende-

lig Halls eget soveværelse, skilt fra Asmussens af den oprindelige gavlmur. Kun fra værkstedet var der adgang til gården gennem en bred skydedør af jern.

Allerede den målbevidste arkitektur lader ane at det var bygherrens hensigt at pleje omgang med himmellegerne. Når Hall stod i gården, som det stejle tag nu fra alle sider skrånede ind imod, slettede ydermurens høje horisont enhver anden og henviste, når han så bort fra gårdspladsens forvorpne græs, hans granskende blik til makrokosmos. Men blikket er, ligesom det spillende øje i sin hule, een hemisfæres evindelige fange, dens, nemlig, som det ikke betragter og som det ikke mægter at vende sig imod uden at prisgive den anden. For Asmussen var dette en selvfølge, som han uden videre henregnede til sit driftsliv, men for Hall var og blev det en utålelighed som han ikke uden polemik ville affinde sig med. At verden var således beskaffen, uanset om hans blik en høj frostnat fingererede ved Orions bælte eller han inden døre og med skummende blod stillede sin lyst hos den kvinde i Århus der iført lange, sorte støvler havde en indtægt deraf, var en disharmoni, en brist oven i hans personlige dødelighed.

Asmussen kunne have fortalt Hall hele skrøner fra folkedybet om verdens æg og solens blomme, men forudså sergentens overbærende smil og tav. Han inddroges ikke i noget arbejde før Hall uden hans hjælp havde lokaliseret al skabende kraft i universet til dets blafrende centrum, og da kun hvad denne indsigt håndgribelige resultat angik. Hall ønskede den cirkelrunde gård overdækket med en lav kuppel af glas, bygget op af ligesidede trekanter over en heksagon. Få uger efter havde de i fællesskab arbejdet sig frem til en profileret liste, som fremstillet i en kobberlegering ville kunne bære det overvældende påhit. Asmussens mekaniske snille, som ikke bare holdt den gamle Opel kørende år ud og år ind, men også havde forsynet huset med labyrintiske alarmsystemer, som tillod beboerne at udpege og karakterisere enhver uvedkommende, uden at vedkommende a-nede uråd, fremstillede nu et så spinkelt og teltagtigt stavær, at Hall var ved at miste modet. Asmussen arbejdede imidlertid ufortrødent videre, og da de ved fælles hjælp begyndte at lægge de tunge spejlglasruder i en rækkefølge kun Asmussen havde overblik over, blev Hall det sammenbidte vidne til, at disses tyngde gradvis, ru-

de for rude, låste det vakkelvorne sprinkelværk sammen til en kuppel af styrke, men ikke af form, som Pantheons, den udødelige Rafaels nederste himmel.

Allerede mens han foretog sine første primitive observationer med en kikkert gennem sværtet glas, lå Aage Hall i underhandlinger med et tysk firma om anskaffelsen af et helioskop, et instrument til direkte observation af solen, men endnu inden firmaets tilbud nåede frem, blev han klar over at en heliograf, der muliggjorde en fotografering af solen, i højere grad imødekom hans begær. Da dens anskaffelse langt om længe viste sig at overstige hans økonomiske formåen, kastede han sig sammen med Asmussen ud i et hovedkulds forsøg på selv at fremstille det pågældende instrument, men endnu inden de traf på den afgørende forhindring opgav Hall arbejdet for sit vedkommende og iagttog adspredt, men ikke uden bitterhed, hvordan Asmussen efter ugers koncentreret tumlen med det tvivlsomme projekt fremstillede et primitivt helioskop, hvori sollyset i den grad narredes april mellem spejle, at det svimmelt udleverede sig til det menneskelige øje.

Hvad der distraherede Hall var, at ligemeget gennem hvilket rør eller okular han nidstirrede det frådende himmellegeme, så var han til og med sin død opretholdt af det. At trække sig ud af solsystemet var det ikke ulejligheden værd at tænke på, og at finde en enklave i skaberværket, hvor det udelukkede sig selv eller blot var snublet i starten, var lige så halsløst et forehavende, for selv om det mirakuløst lykkedes, hvordan skulle han så kunne overleve det pågældende sted? Der var kun een mulighed: Hall lod sig ydmygt henvise til det allerede skabte, den endeløst gentagne og opretholdte natur, klodens vrinskende vrimmel, Asmussens og hans egen ufravigelige residens. Men så meget havde dog overlevet i ham fra hans militære fortid, at han følte det som en degradering. Via et studium af fotosfæren, den del af solens (og andre stjerners) ydre lag hvorfra den usynlige elektromagnetiske stråling udstrømmer, retirerede han til en position som tillod ham uforstyrret at hefte sig ved fotosyntesen, eksempelvis planters omdannelse af solens lys til organisk stof, konkretiseret i den tilfældige flora under glastaget i gården.

Han indledte nu lange, af ham selv påskønnede samtaler med Asmussen i værkstedet eller køkkenet, men

trak sig efter en måneds lavmælt passiar tilbage til det tavse bibliotek, hvor han henlagde sine grublerier til morgen- og aftentimerne, idet dagtimerne helligedes en stadig mere planløs læsning. Mens Asmussen passede sit og ind imellem mønstrede solen i helioskopet, gled Hall længere og længere ind i spekulationer af metafysisk art. Det blev hans forsæt nu at stille en fælde for solen, at fange den på det gale ben, som Asmussen ville have sagt med en metafor fra deres fælles skoling i bajonETFægtning. Hall påskønnede til fulde den forvandling af lys til stof, som solen med sine blinde stråler iværksatte og som sikrede hans og Asmussens tilbagevendende måltider, men det undgik ikke hans opmærksomhed i kraft af hvilken umotiveret ødselhed fra kosmos' side at fotosyntesen overhovedet kom i stand. En endeløs rigdom af stråler badede jorden i lys og varme og frembragte med entusiasme uforanderligt det samme, den organiske naturs gentagne former. Skulle man tro, at samtlige disse former, kendte som ukendte, udgjorde skabningens samlede potentiel? At der ikke i denne endelige, men i alle måder uoverskuelige vrimmel skulle gemme sig een, een eneste mulighedskombination, som de blinde, livgivende stråler aldrig var faldet på og derfor ikke kunne fremkalde i en før set skabning? Halls higen i de sidste år han levede var at foranledige en sådan skabelse, at blive skyld i dens iværksættelse.

At hans forsæt havde grænser fælles med komedien og blasfemien affandt han sig let med, han og Asmussen hverken lo eller celebrerede mere. Der var heller ikke, indså han, nogen vej uden om det overdrevent spekulative, hvis hans baghold skulle lykkes. Når han uden betænkelse gav sig hen i næsten perverse overvejelser og planer var det med den fulde viden om at hvis alt mislykkedes ville naturen uden at vide det få latteren på sin side. På samme måde som han indskærpede over for sig selv, at dersom hans forehavende lykkedes og noget ikke før set kom til verden, så ville det kun finde sted den ene gang, nogen gentagelse ville aldrig komme på tale, ingen naturlov ville være brudt, og intet menneske, heller ikke han, ville nogen sinde opdage undtagelsen.

Så langt har det været muligt at følge Aage Halls begrundelser, takket være de sporadiske dagbøger han efterlod. Hvad fremdeles følger er baseret på kendsger-

ninger, Asmussens fåmælte udsagn, en politirapport, selvsyn og ræsonnementer, egne og andres. Hall døde i 1973, 58 år gammel, af koronartrombose, Asmussen blev 4 dage senere anholdt i Århus, sanseløst beruset, og kun langsomt fik myndighederne hans gråd og mumlen til at hænge så meget sammen, at man kunne løslade ham, hente Halls lig og give familien besked. På broderens begæring blev huset forsegleet og Hall kremeret. I 1977 udvirkede medlemmer af familien imidlertid at huset blev åbnet og få uger efter modtog jeg fra en af hans nevøer, nybleven ingeniør, foruden manuskriptet til en blegstog digtsamling, Halls dagbøger, to tynde hefter "med det håb, at de måtte interessere Dem". Det gjorde de, så meget at jeg nogle dage senere kunne afhente polyteknikeren på stationen i Svejlbæk, hvorfra vi kørte til hans onkels hus.

Da jeg havde forviset mig om husets indretning slog vi os ned i biblioteket. I modsætning til de tidligere gæster skulle vi søge det uforudsete, og eftersom Halls projekt, hvis man tør benævne hans fantasme sådan, var knyttet til solen og dens stråler, var det nærliggende at begynde at lede udendørs, i den cirkulære gård. Til et af de bærende metalspær i glastaget var fastgjort et hulspejl på størrelse med en thebakke. Det sad i en vinkel, fandt jeg senere ud af, så det præcist fangede solens stråler, når den kulminerede i Krebsen, knyttede dem sammen og sendte dem lodret ned på en lav, rund sokkel, på hvilken seks små pakker fangede vores opmærksomhed. Vi åbnede dem inde på køkkenbordet. Af form og størrelse var de forskellige, men emballagen var den samme, gummilærred og guttaperka. Den første indeholdt de slimede rester af en fisk, en brasen, så vidt jeg kunne se, og nogle stykker brunkul, den næste tre små hugorme, flettet sammen som en piges fletning, og et lille, fint slebet hjul af mørkt træk, sandsynligvis moseeg. I den tredje fandt vi Goethes *Faust* i en slidt, tysk feltudgave, indsvøbt i et nummer af Cocktail, et nu næsten idyllisk pornografisk blad, - den fjerde åbenbarede en ildrød salamander af et materiale der minde om japanske lakarbejder, mens den femte rummede en lille metalæske med en engelsk mønt, en penny, i et fluidum, der senere viste sig at være mandlig sæd, i den sjette fandt vi en sten, porfyr, og et kalvehjerte.

Vi satte os, gispende i den ulidelige stank, og lo. Lo så det rungede i det tomme hus, skræmte, fortvivle-

de og rørte over disse magtesløse gåder, den fortænkte snedighed pakkernes dystre indhold vidnede om. Så indfandt skammen sig og vi tog salamanderen med ind i biblioteket for at studere den nærmere. Da vi havde siddet lidt, var der halvmørkt derinde, men strømmen var afbrudt, så vi måtte klare os med en flagermuslygte fra værkstedet. Da vi havde fået den tændt, blev der i løbet af nogle sekunder bælgmørkt. Jeg skruede op for lygten, men et øjeblik efter var mørket endny dybere. Vi kunne se flammen, men ikke dens lys, heller ikke hinanden, men nok salamanderen. Den lyste så luende rødt, at øjnene smertede derved, men ikke udad, indad lyste den, som om den sugede alt lys til sig og indeholdt det.

Nevøen ville hjem, også han havde noteret sig, at mens der var to ting i hver af de andre pakker, var salamanderen ene i sin, da vi pakkede den ud. Han tog den med sig, indsvøbt i et klæde. Monstrøsiteterne på køkkenbordet pakkede jeg forsvarligt ind og anbragte dem i bilens bagagerum. I ventesalen på stationen tog han salamanderen frem igen, tøvende, men jeg insisterede. Dens røde farve var om muligt endnu grellere i dagslyset, man kunne ikke forestille sig rødt rødere, men den lå kølig, glat og let på min håndflade, mens jeg undersøgte den som om jeg aldrig ville få den at se igen. Hvert enkelt af dens spæde lemmer var, når man betragtede det nærmere, som et menneskes, det samme gjaldt kroppen, når man så bort fra halen. Ansigtet (for den havde et ansigt!) var umiskendeligt et menneskes med det tvetydige smil indiske bodhisattva'er frembærer: En homunculus, obskønt skrævende på alle fire, til overflod i narredragt, men indiskutabelt en salamander, da jeg igen rakte den til nevøen. Hvilken anakolutisk gentagelse var her på spil?

Næste formiddag åbnede jeg pakkerne ude i det fri for at undersøge det kvalmende indhold nærmere. For de tres vedkommende var et dialektisk princip iøjnefaldende: Organisk-uorganisk (kalvehjerte/porfyr), kvalitet-pornografi (Faust/Cocktail), økonomi-køn (mønt/sæd). Fisk-brunkul kunne mime et måltid, men også modsigelsen Frelser-død, nutid-fortid eller levende natur versus død. De tre sammenflettede hugorme (deres nakker var knust) og det lille sirlige hjul sagde mig først intet, det er unægtelig sin sag at driste sig ind på et frem-

med gemyts vildveje. Sammenflettede hugorme, slanger som hår, henledte naturligvis tanken på gorgonen Medusa, den eneste dødelige af tre, en rædselsvækkende kvinde, som ingen kunne se ind i øjnene uden at forstenes, men som Perseus via et spejl alligevel fik ram på. En snakkesalig artikel i den store Salmonsens belærte mig om, at Pegasos fødtes af hendes blod, hesten på hvis ryg Bellerofon forgæves stormede olympen og som efter hans fald spændtes for gudens vogn. Og hjulet, et solsymbol, måske, solhjul, solvogn, ligheden med solvognens hjul var påfaldende. Men det var i begge tilfælde overensstemmelser, så vidt jeg kunne se, i hvert fald var det mig ikke forundt at blotlægge modsigelsen.

Hvad salamanderen angår, så var den jo et billede, en figur, den havde aldrig været levende, ikke med det ansigt. Men hvis Hall selv havde lagt den i pakken, og den var jo ikke det eneste kunstige, hvad var i så fald hensigten, og hvad havde været dens modbillede? Jeg undersøgte den tomme pakke omhyggeligt, men fandt ingen antydning af, at den havde indeholdt andet, kun et vagt aftryk i guttaperkaen af salamanderens krop og lemmer. Var den et legetøj, en kunstgenstand, eller havde Hall virkelig, ved solen hjælp, røvet en hemmelighed fra naturen? Folketroen vil vide, at salamanderen fødes og lever i ilden eller i det mindste kan overleve i den, men holder vi os til Aristoteles ernærer den sig af luft og dug. Den er djævelens barn eller spion, en Lucifer, sammensvoren med de førkristne uhyrer, den formindsker og beforder derfor jagtlykken: Den jæger som før han skyder lægger en levende salamander i bøsseløbet er sikker på byttet. Tilskrevet gud er en særlig art ved hannens ildrøde brudeskjorte og samtlige andre ved som skeletter, lige som firbenene, at parodiere Christi lidelser på korset, så vel som det ord går, at da gud stillede salamanderen over for valget mellem syn og skønhed, valgte padden den sidste. Alkymisternes merkuriske salamander, der nåedes af ilden i dragens sprudende gab og forbandt sig med ridderen og denne søster i kampen med uhyret, var også vanskelig at ignorere, men kunne, heller ikke den, hindre at alle disse tilløb og begyndelser dannede en uigennemtrængelig labyrinth foran eller omkring gåden, hvis løsning jeg modstræbende valgte at overlade til tiden og tilfældet.

Det uventede skete. Labyrinten bevægede sig og danne-

de et nyt, afsides kammer, det sidste, føreløbig. David Hall, nevøen, ringede efter nogle dages forløb og fortalte, at salamanderen efter mange timer i solens ufølsomme brand havde mistet sin farve og var blevet skinnende gul og så tung, at han hos en juvelér forgæves havde søgt den mistanke afkræftet, at der var tale om purt guld. Han bad mig om at brænde sine digte, da han havde bestemt sig for at tage sit liv, hvad han gjorde to dage senere. Jeg, midt i mit, sidder nu her og mærker, hvordan det uden ophør lukker sig om mig, nu hvor solen har taget sin pant tilbage og latteren igen er på dens side.